

Wykonywanie środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska a zakaz pełnienia funkcji piastuna organu spółki handlowej

PIOTR OCHMAN

Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

I. Uwagi wprowadzające

Pozbawienie możliwości zajmowania określonego stanowiska, obok zakazu wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, stanowi jeden z środków dotkliwie ograniczających możliwość oraz swobodę zarobkowania jednostki. Wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy stanowią bowiem wartości uznane w nowoczesnych społeczeństwach za podstawowe prawa obywatela. Ograniczenia w zakresie prawa do zajmowania określonego stanowiska przewidziane są przez regulacje należące do różnych dziedzin prawa¹. Oprócz pozbawienia tego prawa wskutek orzeczenia środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska (orzeczonego

¹ Zob. W. Dadak, *Rola środka karnego zakazu prowadzenia działalności gospodarczej w zapobieganiu przestępczości*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 4, s. 89 i 101.

obok kary lub też samoistnie²) oraz tytułem środka zabezpieczającego³, w ograniczonym zakresie może stanowić on konsekwencję orzeczenia środka karnego pozbawienia praw publicznych, orzeczenia sądu wydane-go w trybie przepisu art. 373 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku — Prawo upadłościowe i naprawcze⁴, a także tzw. prawny skutek skazania.

Przedmiotem tego artykułu jest analiza relacji występujących pomiędzy środkiem karnym (*sensu stricto*) zakazu zajmowania określonego stanowiska określonym w przepisie art. 39 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny a prawnym skutkiem skazania w postaci zakazu pełnienia funkcji piastuna organu spółki handlowej⁵ z art. 18 § 2 k.s.h.⁶, w płaszczyźnie sposobu ich wykonywania (aktualizacji). Biorąc pod uwagę przesłankę aktualizacji zakazu pełnienia funkcji piastuna organu spółki handlowej (skazanie prawomocnym wyrokiem za określone przestępstwa), porównanie jego treści dokonane zostanie wyłącznie w odniesieniu do środka karnego *sensu stricto* zakazu zajmowania określonego stanowiska orzekanego obok kary lub też samoistnie⁷.

² Na podstawie przepisu art. 59 k.k. lub art. 60 § 7 k.k., a także art. 343 § 1 i § 2 pkt 3 k.p.k. Zwrócić należy uwagę na wyrażony w literaturze fachowej pogląd, że tylko w odniesieniu do wymierzenia środka karnego na podstawie przepisu art. 343 § 1 i § 2 pkt 3 k.p.k. jest on orzekany samoistnie. Za niesamoistnym charakterem środków karnych orzekanych w pozostałych przypadkach przemawia ograniczenie możliwości orzeczenia do wypadków odstąpienia od wymierzenia kary, które stanowi zasadnicze rozstrzygnięcie (Zob. R.A. Stefański, *Komentarz do art. 41, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, SIP Legalis 2014, teza 2).

³ Na podstawie przepisu art. 99 k.k.

⁴ Dz.U. z 2012 r., poz. 1112 z późn. zm.

⁵ Termin zakaz pełnienia funkcji piastuna organu w spółkach handlowych odnosić się będzie do zakazu określonego w przepisie art. 18 § 2 Ustawy z dnia 15 września 2000 r. — Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2013 r., poz 1030 z późn. zm., zwanej dalej k.s.h.), a zatem zakazu pełnienia funkcji członka zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej albo likwidatora.

⁶ Dz.U. z 2013 r., poz 1030 z późn. zm.

⁷ Z uwagi na zakres przedmiotowy zakazu pełnienia funkcji piastuna organu w spółce kapitałowej, jako prawnego skutku skazania za przestępstwa określone enumeratywnie w przepisie art. 18 § 2 k.s.h., nie będzie stanowić przedmiotu dalszych rozważań zakaz zajmowania określonego stanowiska, jako środek karny za przestępstwa skarbowe.

II. Uwagi szczegółowe

A. Zakaz zajmowania określonego stanowiska jako środek karny

Zakaz zajmowania określonego stanowiska — obok zakazu wykonywania określonego zawodu i zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej — stanowi jeden z środków karnych określonych w przepisie art. 39 pkt 2 k.k.⁸ Jego istotą jest zapobieżenie przed nadużywaniem stanowiska przez osoby, które dopuściły się przestępstw, a także ochrona społeczeństwa przed osobami, których aktywność w związku z zajmowaniem określonego stanowiska doprowadziła do popełnienia przestępstwa lub zagraża istotnym dobrom chronionym prawem⁹. Niewątpliwie również przedmiotowy zakaz pełni funkcję represyjną, wyrażającą się w pozbawieniu możliwości zarobkowania¹⁰.

Podstawą orzeczenia zakazu zajmowania określonego stanowiska jest stwierdzenie przez sąd, że sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa stanowiska (tzw. przesłanka kognitywna), bądź też okazał, że dalsze zajmowanie przez niego stanowiska zagraża istotnym dobrom chronionym prawem (tzw. przesłanka predyktywna)¹¹. Dla wymierzenia wobec sprawcy tego środka karnego wystarczające jest stwierdzenie przez sąd występowania każdej z tych przesłanek samodzielnie. Rzecz jasna, przesłanka kognitywna i przesłanka predyktywna mogą zostać

⁸ Zwrócić należy uwagę, że w literaturze z zakresu prawa karnego sporna jest liczba środków karnych określonych w przepisie art. 41 § 1 k.k. Zob. na ten temat C. Kulesza, *Zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej*, [w:] *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie. System prawa karnego. Tom 6*, red. M. Melezini, Warszawa 2010, s. 503–504; R.A. Stefański, *Komentarz do art. 41*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, SIP Legalis 2014, teza 3.

⁹ Zob. M. Szewczyk, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–116 KK*, red. A. Zoll, Warszawa 2012, s. 635. W uzasadnieniu do rządowego projektu kodeksu karnego wskazano, że środek zakazu zajmowania określonego stanowiska ma „dominujący element prewencyjny” (*Nowe kodeksy karne — z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 143).

¹⁰ M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 635.

¹¹ Por. W. Dadak, *op. cit.*, s. 89.

spełnione łącznie, co niewątpliwie stanowić będzie element przemawiający za rozważeniem konieczności orzeczenia przedmiotowego zakazu. Co jednak istotne, orzeczenie przez sąd tego zakazu jest zawsze fakultatywne. Istotą zakazu zajmowania określonego stanowiska jest okresowe pozbawienie skazanego możliwości zajmowania określonej funkcji w hierarchii zawodowej lub służbowej¹². Niewątpliwie stanowiskiem w rozumieniu przepisu art. 41 § 1 k.k. jest także funkcja członka zarządu, członka rady nadzorczej, czy też komisji rewizyjnej albo likwidatora¹³.

Zakaz zajmowania określonego stanowiska orzeka się w latach na okres od roku do lat 10¹⁴. Obowiązuje on od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, co oznacza, że dzień uprawomocnienia się orzeczenia wlicza się do okresu jego trwania¹⁵. Rzeczywisty czas wykonywania przedmiotowego zakazu może się różnić od ram wskazanych w orzeczeniu o srodku karnym, z uwagi na instytucje wpływające na zawieszenie jego biegu

¹² M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 636; N. Kłaczyńska, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012, s. 315. Zob. także C. Kulesza, *op. cit.*, s. 507–510; R.A. Stefański, *Komentarz do art. 41*, [w:] R.A. Stefański (red.), *op. cit.*, teza 22. Por. O. Górniok, *Cele karania i rodzaje kar w prawie karnym gospodarczym*, [w:] *Prawo karne gospodarcze*, red. O. Górniok, Warszawa 2003, s. 29–30; W. Dadak, *op. cit.*, s. 88–89.

¹³ Zob. M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 636.

¹⁴ Nie jest dopuszczalne jego orzekanie w miesiącach (Z. Sienkiewicz, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2012, s. 187; R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43*, [w:] *Kodeks karny...*, teza 4. Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2012 r., sygn. IV k.k. 60/12, opubl. SIP Legalis, Nr 537156; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2004 r., sygn. II k.k. 180/04, opubl. OSNwSK 2004, nr 1, poz. 1100; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2003 r., sygn. III k.k. 75/03, opubl. „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4 — wkładka, poz. 1; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2003 r., sygn. II k.k. 65/03, opubl. OSNwSK 2003, nr 1, poz. 1029; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2002 r., sygn. IV k.k. 199/02, opubl. SIP Legalis, Nr 59338; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2002 r., sygn. IV k.k. 198/02, opubl. SIP Legalis, Nr 59337.

¹⁵ R.A. Stefański, *Glosa do postanowienia SN z 12 marca 1992 r., II KRN 20/02*, OSP 1992, Nr 10, poz. 221; *tenże*, *Komentarz do art. 43...*, teza 14. Zob. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2013 r., sygn. IV k.k. 286/13, opubl. „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 1 — wkładka, poz. 2; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2013 r., sygn. I KZP 4/13, opubl. OSNKW 2013, Nr 8, poz. 64; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2012 r., sygn. V k.k. 70/12, opubl. SIP Legalis Nr 507142.

lub też skrócenie¹⁶. Okres, na który środek karny zakazu zajmowania określonego stanowiska orzeczono, nie biegnie w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, orzeczonej chociażby za inne przestępstwo¹⁷. Oznacza to, że pomimo obowiązywania przedmiotowego zakazu, relewantny z punktu widzenia jego wykonania okres, na który został on orzeczony, ulega zawieszeniu na czas odbywania kary pozbawienia wolności¹⁸. Uzasadnieniem tej konstrukcji jest konieczność stworzenia rzeczywistej dolegliwości dla skazanego¹⁹. Zawieszenie biegu okresu, na który orzeczono zakaz zajmowania określonego stanowiska wywołują także odbywanie przez skazanego zastępczej kary pozbawienia wolności²⁰, zatrzymanie lub stosowanie w trakcie odbywanego zakazu środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania²¹ zaliczonych

¹⁶ Trafnie przyjmuje się, że należy odróżniać „obowiązywanie” określonego zakazu od terminu (okresu) obowiązywania tego zakazu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2012 r., sygn. V k.k. 70/12, opubl. SIP Legalis Nr 507142). Zob. także J. Lachowski, *Pozbawienie praw publicznych w kodeksie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 10, s. 65; M. Siwek, *op. cit.*, s. 117; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 909; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 533.

¹⁷ Zwrócić należy uwagę na występujący w doktrynie prawa karnego pogląd, zgodnie z którym wyłącznie odbywanie kary w zakładzie karnym stanowi podstawę zawieszenia biegu terminu tego zakazu (Zob. M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 658; M. Melezini, *Środki karne w ogólności*, [w:] *Kary i środki karne...*, s. 424; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, teza 5 do art. 43; por. także postanowienie Sądu Najwyższego z 17 maja 1990 r., sygn. V KZP 5/90, OSP 1991, nr 1, poz. 16. Por. J. Lachowski, *op. cit.*, s. 66).

¹⁸ Zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2003 roku, sygn. III SW 133/03, opubl. OSNAPIUS 2004, nr 1, poz. 22; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 listopada 2010 r., sygn. II Akzw 1164/10, opubl. KZS 2011, nr 1, poz. 60. Ze względu na treść przepisu art. 322 § 1 k.k. dotyczy to odpowiednio kary aresztu wojskowego (R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43...*, teza 17).

¹⁹ R.A. Stefański, *Glosa do postanowienia SN z dnia 17 maja 1990 r.*, V KZP 5/90, OSP 1990, nr 1, poz. 16; K. Postulski, *op. cit.*, 910; M. Melezini, *Środki karne w ogólności...*, s. 424. Zob. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2005 r., sygn. III SW 154/05, SIP Legalis Nr 304408.

²⁰ K. Postulski, *op. cit.*, s. 910; M. Siwek, *op. cit.*, 117; N. Kłaczyńska, *op. cit.*, s. 338–339; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 533.

²¹ A także innych postaci rzeczywistego pozbawienia wolności zaliczanych na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności na podstawie przepisu art. 63 § 1 k.k., czy

następnie na poczet orzeczonej następnie kary pozbawienia wolności²², udzielenie zezwolenia na krótkotrwałe opuszczenie zakładu karnego²³. Uciezka skazanego — pomimo że nie przebywa on wówczas w zakładzie karnym — nie ma wpływu na przerwanie biegu zawieszenia terminu, na który orzeczono środek karny²⁴. Nie powodują natomiast zawieszenia biegu okresu, na który orzeczono środek karny zakazu zajmowania określonego stanowiska odbywanie przez skazanego kary aresztu za wykroczenie²⁵, zastosowanie wobec niego tymczasowego aresztowania, które nie zostało następnie zaliczone na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności, odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności²⁶ czy też udzielenie skazanemu przerwy w wykonywaniu tej kary²⁷. Rzeczywisty okres trwania środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska modyfikowany może być również w sytuacji zastosowania wobec skazanego środka zapobiegawczego w toku trwania postępowania karnego. Zgodnie bowiem z przepisem art. 63 § 2 k.k. w takiej sytuacji na poczet orzeczonego środka karnego zalicza się okres rzeczywistego

też art. 96 § 4 k.k. Zob. R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43...*, teza 18; W. Wróbel, [w:] *Kodeks karny...*, red. A. Zoll, s. 870–871.

²² R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43...*, teza 19; M. Siwek, *op. cit.*, s. 118. Odmiennie M. Szewczyk, [w:] *Kodeks karny...*, red. A. Zoll, s. 658; M. Melezini, *Środki karne w ogólności...*, s. 424; A. Marek, *op. cit.*, teza 5; K. Postulski, *op. cit.*, s. 911; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 533–534. Występują także poglądy, zgodnie z którymi tymczasowe aresztowanie stanowi przesłankę zawieszenia biegu tego terminu niezależnie od zaliczenia tego środka zapobiegawczego na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności (tak jak się wydaje N. Kłaczyńska, *op. cit.*, s. 338).

²³ Stosowane na podstawie przepisów art. 91, pkt 7; art 92 pkt 9; art 138 § 1 pkt 7 lub 8, art 141 a § 1 lub 165 § 2 k.k.w. Zob. J. Lachowski, *op. cit.*, s. 67–68; M. Siwek, *op. cit.*, s. 120; M. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 534; K. Postulski, *op. cit.*, s. 910. Odmiennie M. Melezini, *Środki karne w ogólności...*, s. 424; N. Kłaczyńska, *op. cit.*, s. 339; Z. Sienkiewicz, *op. cit.*, s. 187; A. Marek, *op. cit.*, teza 6 do art. 43.

²⁴ Przekonujące uzasadnienie w tym zakresie przedstawia W. Zalewski, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32–116. Tom II*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2010, s. 151–155. Zob. także J. Lachowski, *op. cit.*, s. 67–68; K. Postulski, *op. cit.*, s. 910. Odmiennie A. Marek, *op. cit.*, teza 6; M. Melezini, *Środki karne w ogólności...*, s. 424; J. Lachowski, *op. cit.*, s. 66; N. Kłaczyńska, *op. cit.*, s. 339; Z. Sienkiewicz, *op. cit.*, s. 187; R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43...*, teza 20 i 24.

²⁵ M. Siwek, *op. cit.*, s. 117; K. Postulski, *op. cit.*, s. 911. Zob. także R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43...*, teza 28.

²⁶ J. Lachowski, *op. cit.*, s. 67.

²⁷ A. Marek, *op. cit.*, teza 6; M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 658.

stosowania odpowiadających rodzajowo środków zapobiegawczych. Zatem, w przypadku uprzedniego zastosowania wobec skazanego środka zapobiegawczego w postaci zawieszenia w czynnościach służbowych okres rzeczywistego stosowania tego środka pomniejsza okres obowiązywania środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska²⁸.

Wykonywanie środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska odbywa się na podstawie przepisów oddziału 2 („Zakazy, nakaz, obowiązek”), rozdziału XII („Środki karne”) k.k.w. W konsekwencji uprawomocnienia się orzeczenia o zakazie zajmowania określonego stanowiska na sądzie, który wydał wyrok w pierwszej instancji²⁹ spoczywa obowiązek przesłania odpisu wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, pracodawcy albo instytucji, w której skazany zajmuje objęte zakazem stanowisko. Jeżeli z kolei skazany zajmuje stanowisko kierownicze lub inne odpowiedzialne stanowisko, sąd także przesyła odpis wyroku właściwej jednostce nadrzędnej. Ponadto, że z uwagi na treść przepisu art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy³⁰ o orzeczeniu wskazanych wyżej zakazów konieczne jest poinformowanie powiatowych urzędów pracy, do których kompetencji należy rejestrowanie bezrobotnych i poszukujących pracy oraz prowadzenie rejestru tych osób³¹. Dodatkowo, na podstawie przepisu § 4 w zw. z § 2 pkt 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, Ministra Obrony Narodowej, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie zawiadamiania o orzeczeniach wydanych w sprawach karnych oraz sprawach nieletnich, dotyczących osób podlegających obowiązkowi czynnej służby wojskowej z dnia 29 grudnia 2010 roku³² na sądach spoczywa obowiązek zawiadomienia wójta, burmistrza (prezydenta miasta) oraz

²⁸ M. Melezini, *Środki karne w ogólności...*, s. 427.

²⁹ M. Siwek, *Wykonanie niektórych środków karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 11, s. 106; S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 821.

³⁰ Dz.U. z 2013 r., poz. 674, z późn. zm.

³¹ K. Postulski, *op. cit.*, s. 887–888; M. Siwek, *Wykonanie niektórych środków karnych...*, s. 111; R.A. Stefański, *Komentarz do art. 41...*, teza 68; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 534.

³² Dz.U. z 2011 r., Nr 13, poz. 65.

wojskowych komendantów uzupełnień niezwłocznie po uprawomocnieniu się wyroku skazującego o zapadłym orzeczeniu³³.

Konsekwencją nałożonego na sąd wymogu przesłania odpisu wyroku jest — spoczywający na pracodawcach, a także właściwych organach administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, instytucjach, w których skazany zajmuje objęte zakazem stanowisko oraz właściwych jednostkach nadrzędnych — obowiązek podjęcia „stosownych decyzji i bezzwłocznego zawiadomienia sądu, który w razie stwierdzenia nieprawidłowości nakazuje je usunąć” (art. 185 k.k.w.). Przedmiotowe decyzje — jak się wskazuje w orzecznictwie sądów administracyjnych — muszą mieć podstawę materialnoprawną w konkretnych przepisach ustawowych, przyznających organowi uprawnienie do zastosowania określonej sankcji i wskazujących przesłanki do podjęcia decyzji³⁴. Informacje uzyskane w związku z treścią powołanego przepisu art. 185 k.k.w., mogą stanowić przykładowo przesłankę uznania środka karnego za wykonany, zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszonej, czy też odpowiedzialności karnej z tytułu nierespektowania orzeczonego zakazu³⁵.

Obowiązek przesłania odpisu wyroku lub zawiadomienia właściwego organu ciąży na właściwym sądzie od chwili uprawomocnienia się orzeczenia. Zgodnie bowiem z przepisem art. 9 § 1 k.k.w. postępowanie wykonawcze wszczyna się bezzwłocznie, gdy orzeczenie stało się wykonalne. Zasadą jest, że wyrok staje się wykonalny z chwilą uprawomocnienia. Istrukcyjny termin wykonalności orzeczeń zawiera przepis § 357 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości — Regulamin urzędowania sądów powszechnych³⁶, zgodnie z którym skierowanie do wykonania orzeczeń wykonalnych z chwilą uprawomocnienia powinno nastąpić bezzwłocznie, nie później niż 14 dni od daty uprawomocnienia lub od daty zwrotu akt sądowi pierwszej instancji. Datę skierowania orzeczenia do wykonania stanowi data podpisania przez prezesa sądu lub upoważnionego sędziego zarządzenia o jego wykonaniu³⁷.

³³ M. Siwek, *Wykonanie niektórych środków karnych...*, s. 111.

³⁴ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 26 czerwca 2008, sygn. II SA/Po 106/08, opubl. SIP Legalis Nr 123422.

³⁵ K. Postulski, *op. cit.*, s. 916.

³⁶ Dz.U. z 2014 r., poz. 259, zwany dalej Regulaminem.

³⁷ Zob. także M. Siwek, *op. cit.*, s. 106.

W związku z realizacją obowiązku przesłania odpisu wyroku, w którym orzeczono środek karny zakazu zajmowania określonego stanowiska, sąd jest dodatkowo zobligowany do podania na podstawie treści wyroku daty początkowej, od której należy liczyć okres jego wykonywania. Na sądzie nie spoczywa jednak obowiązek określenia daty końcowej. Data ta ustalana jest przez organ administracji publicznej występujący jako organ postępowania wykonawczego³⁸. Jej prawidłowe ustalenie niekiedy będzie wymagało uwzględnienia wskazanych wyżej okoliczności wpływających na zawieszenie okresu biegu środka karnego lub też zaliczenie na jego poczet odpowiadającego mu rodzajowo środka zapobiegawczego³⁹. W przypadku wątpliwości w tym zakresie organ administracji publicznej jest uprawniony do zwrócenia się do sądu, który wydał orzeczenie o rozstrzygnięcie przedmiotowych wątpliwości⁴⁰. Nie jest natomiast możliwe dokonywanie takich ustaleń przez ten organ samodzielnie⁴¹.

Po upływie połowy okresu, na który orzeczono środek karny zakazu zajmowania określonego stanowiska, sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji⁴², może uznać ten środek karny za wykonany (art. 84 § 1 k.k.). Warunkiem skrócenia wykonywania tego środka karnego jest jednak uprzednie ustalenie, że skazany w tym czasie przestrzegał porządku prawnego, a środek karny był wykonywany w stosunku do niego przynajmniej przez okres jednego roku. Zgodnie z przepisem art. 186 a k.k.w., na postanowienie w przedmiocie uznania za wykonany zakazu zajmowania określonego stanowiska przysługuje zażalenie⁴³.

Zgodnie z przepisem art. 103 § 2 k.k., wykonanie środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska przedawnia się po upływie 10 lat od uprawomocnienia się wyroku skazującego. Stanowi ono — obok wykonania albo darowania wykonania środka karnego — warunek zatarcia skazania w przypadku, gdy środek ten orzeczono obok kary.

³⁸ M. Siwek, *op. cit.*, s. 116; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, teza 7 do art. 184.

³⁹ Zob. S. Lelental, *op. cit.*, s. 833–834.

⁴⁰ K. Postulski, *op. cit.*, s. 913; M. Siwek, *op. cit.*, s. 117.

⁴¹ K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, teza 7–8 do art. 184.

⁴² W stosunku do skazanego lub sprawcy przebywającego w okręgu innego sądu właściwy w postępowaniu dotyczącym wykonania orzeczenia jest sąd równorzędny, w którego okręgu skazany lub sprawca ma miejsce stałego pobytu, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 3 § 1 k.k.w.).

⁴³ Zob. K. Postulski, *op. cit.*, s. 917.

W przypadku orzeczenia samoistnego środka karnego, zatarcie skazania następuje z chwilą wykonania, darowania albo przedawnienia wykonania tego środka karnego. Naruszenie zakazu zajmowania określonego stanowiska stanowi przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3 (art. 244 k.k.).

B. Zakaz zajmowania określonego stanowiska jako prawny skutek skazania z art. 18 § 2 k.s.h.

Zakaz zajmowania stanowiska może stanowić także prawny skutek skazania⁴⁴. Mianem tym określa się w literaturze fachowej „ograniczenia praw skazanego związane »automatycznie« ze skazaniem, lecz nie orzeczone w wyroku”⁴⁵, bądź „ograniczenia praw, jakim w związku ze skazaniem podlega osoba skazana, a które wynikają bądź z mocy samej ustawy, bądź dopiero ustalane są przez inne organy władzy”⁴⁶. Konsekwencje te określane są najczęściej ustawowo i występują z mocy prawa wskutek skazania prawomocnym wyrokiem sądu⁴⁷. Materializują się one w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska lub wykonywania określonego zawodu. Cechą wspólną prawnych skutków skazania jest to, że nie są one określone w ustawodawstwie karnym, lecz przewidują je przepisy prawa administracyjnego, handlowego czy też finansowego⁴⁸. W przeciwieństwie do środków karnych, w odniesieniu do prawnych skutków brak jest wspólnej regulacji ogólnej odnoszącej się w szczególności do kwestii takich, jak przyczyna i podstawa aktualizacji prawnych

⁴⁴ Zob. J. Waszczyński, *Prawne skutki skazania*, „Państwo i Prawo” 1968, nr 11, s. 807–818; S. Pławski, *Zagadnienie kar dodatkowych i skutków skazania*, „Nowe Prawo” 1958, nr 1, s. 13–24; B.J. Stefańska, *Prawne i społeczne skutki skazania. Część 1*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2008, nr 1; *eadem*, *Prawne i społeczne skutki skazania. Część 2*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2008, nr 2, a także C. Kulesza, *Zakaz zajmowania określonego stanowiska...*, s. 486–489; P. Ochman, *Z problematyki zakazu pełnienia funkcji piastuna organu w spółkach handlowych — uwagi na marginesie przepisu art. 18 § 2 KSH*, „Rejent” 2012, nr 12, s. 69–96. Zob. także B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania*, Warszawa 2014, s. 27–32.

⁴⁵ J. Waszczyński, *Prawne skutki...*, s. 808.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ P. Ochman, *Z problematyki zakazu...*, s. 70–71.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 69–70 i podana tam literatura.

skutków skazania (skazanie za przestępstwo, ukaranie za wykroczenie, a także rodzaj czynów zabronionych powodujących określony skutek), możliwość skrócenia czasu trwania tych skutków czy też ich unicestwienia, a także sposobu ich wykonania (aktualizacji)⁴⁹.

Zakaz pełnienia funkcji piastuna organu w spółkach handlowych jako prawny skutek skazania może być zaliczony do personalnych pokazarnych środków w zakresie zapobiegania przestępczości gospodarczej⁵⁰. Istotą tych środków jest ograniczenie dostępu do pełnienia określonych funkcji gospodarczych potencjalnym sprawcom przestępstw⁵¹. W przeciwieństwie do środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska, który jest formą reakcji na przestępstwo, zakaz pełnienia funkcji piastuna organu w spółkach handlowych jako prawny skutek skazania stanowi szczególną konsekwencję prawomocnego skazania za określone w art. 18 § 2 k.s.h. przestępstwa.

Przepis art. 18 k.s.h. określa pozytywne oraz negatywne przesłanki zdolności osób fizycznych do pełnienia funkcji piastunów organów spółki kapitałowej⁵². Przesłankę pozytywną stanowi pełna zdolność do czynności prawnych. Z kolei, zakaz pełnienia funkcji członka zarządu, członka rady nadzorczej, czy też komisji rewizyjnej albo likwidatora (przesłanka negatywna) aktualizuje się z chwilą skazania prawomocnym wyrokiem za przestępstwa przeciwko ochronie informacji (rozdział XXXIII k.k.), wiarygodności dokumentów (rozdział XXXIV k.k.), mieniu (rozdział XXXV k.k.), obrotowi gospodarczemu (rozdział XXXVI k.k.), obroto- wi pieniędzmi i papierami wartościowymi (rozdział XXXVII k.k.), jak również przestępstwo działania na szkodę spółki (nieobowiązujący już od 13 lipca 2011 r. przepis art. 585 k.s.h.), ogłoszania lub przedstawiania nieprawdziwych danych (art. 587 k.s.h.), umożliwienia bezprawnego głosowania na walnym zgromadzeniu lub bezprawnego wykonywania praw mniejszości (art. 590 k.s.h.), posługiwania się fałszywymi lub (cudzymi bez zgody właściciela) dokumentami, zaświadczeniami lub

⁴⁹ Por. J. Waszczyński, *Prawne skutki...*, s. 810.

⁵⁰ O. Górniok, *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, Warszawa 1994, s. 165.

⁵¹ S. Gabryszewski, T. Oczkowski, *Zapobieganie i zwalczanie przestępczości gospodarczej*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 12, s. 52.

⁵² S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński *et al.*, *Kodeks spółek handlowych. Tom I. Komentarz do artykułów 1–150*, Warszawa 2012, s. 347.

instrukcjami przy głosowaniu na walnym zgromadzeniu lub wykonywaniu praw mniejszości (art. 591 k.s.h.). Przedmiotowy zakaz nie aktualizuje się rzecz jasna w przypadku warunkowego umorzenia postępowania karnego w sprawach o wskazane w treści przepisu art. 18 § 2 k.s.h. przestępstwa.

Zakaz pełnienia funkcji piastuna organu spółki handlowej, podobnie jak środek karny z art. 41 § 1 k.k., jest zakazem terminowym. Początek biegu terminu jego obowiązywania następuje jednak *ex lege*, z dniem uprawomocnienia się wyroku skazującego. Informacja o aktualizacji tego zakazu nie podlega jednak ujawnieniu w Krajowym Rejestrze Sądowym⁵³. Zwrócić jednak należy uwagę na fakt, że wskutek wejścia w życie ustawy z dnia 7 grudnia 2012 roku o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym oraz niektórych innych ustaw⁵⁴ sąd rejestrowy uzyskał uprawnienie do uzyskiwania z Biura Informacyjnego Krajowego Rejestru Karnego, stosownych informacji o skazaniach, w odniesieniu do osób, do których ma zastosowanie art. 18 § 2 k.s.h. W konsekwencji stwierdzenie przez sąd rejestrowy faktu prawomocnego skazania osoby podlegającej wpisowi do rejestru stanowić będzie podstawę odmowy jej wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego⁵⁵.

Zakaz pełnienia funkcji piastuna organu spółki handlowej ustaje — co do zasady — z upływem piątego roku od dnia uprawomocnienia się wyroku skazującego, przy czym nie może to nastąpić wcześniej aniżeli przed upływem trzech lat od dnia zakończenia okresu odbywania kary. Wyłącznie w odniesieniu do przestępstw popełnionych nieumyślnie⁵⁶ ustawodawca przewidział możliwość złożenia przez skazanego stosownego wniosku w przedmiocie zwolnienia z zakazu pełnienia funkcji piastuna organu spółki handlowej lub skrócenia czasu obowiązywania tego zakazu. Wniosek taki może być złożony do sądu, który wydał wyrok

⁵³ Odmienne M. Siwek, *Wykonanie niektórych środków karnych...*, s. 111.

⁵⁴ Dz.U. poz. 1514.

⁵⁵ M. Dąbroś, *Prawny skutek skazania za przestępstwo wymienione w art. 18 § 2 KSH jako ograniczenie zdolności prawnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014, nr 8, s. 38.

⁵⁶ W istocie chodzi w tym przypadku o przestępstwa z art. 265 § 3 k.k. (ujawnienie informacji niejawnych o klauzuli „tajne” lub „ściśle tajne”) art. 292 k.k. (paserstwo), 296 § 4 k.k. (nadużycie zaufania jako karalna niegospodarność), art. 301 § 3 (pozorne bankructwo) oraz art. 587 § 2 k.s.h. (ogłaszanie lub przedstawianie nieprawdziwych danych).

skazujący w terminie trzech miesięcy od dnia uprawomocnienia się wyroku. Rozstrzygając przedmiotowy wniosek sąd wydaje postanowienie.

Powstaje jednak pytanie o zaskarżalność decyzji sądu w przedmiocie takiego wniosku. Przepis art. 18 § 4 k.s.h. nie zawiera bowiem regulacji szczególnej przewidującej środek zaskarżenia w tym zakresie. Z kolei, zgodnie z przepisem art. 459 § 1 i 2 k.p.k. zażalenie przysługuje na postanowienia sądu zamykające drogę do wydania wyroku, chyba że ustawa stanowi inaczej, a także na postanowienia co do środka zabezpieczającego oraz na inne postanowienia w wypadkach przewidzianych w ustawie. W świetle powyższego powstaje pytanie o możliwość, a także tryb zaskarżenia postanowienia sądu wydanego na podstawie przepisu art. 18 § 4 k.s.h. Zagadnienie to stanowiło przedmiot wypowiedzi Sądu Najwyższego. W postanowieniu z dnia 25 października 2007 roku, sygn. I KZP 33/07 Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, że podstawą zaskarżenia takiego rozstrzygnięcia jest przepis art. 6 § 1 k.k.w., zgodnie ze standardami konstytucyjnymi, wynikającymi z art. 45 ust. 1, art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁷. Ocena stanowiska Sądu Najwyższego spotkała się ze zróżnicowanym przyjęciem przez glosatorów⁵⁸. Niektórzy z nich powołane orzeczenie przyjęli z aprobatą⁵⁹, inni odnieśli się do niego krytycznie⁶⁰.

Zwolennicy poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy, wskazywali, że o ile zakaz pełnienia funkcji piastuna organu w spółce handlowej należy do sfery karnoprawnej, to w konsekwencji przekazania do kompetencji sądów karnych możliwości orzekania w przedmiocie mo-

⁵⁷ Postanowienie SN z dnia 25 października 2007 r, sygn. I KZP 33/07, OSNKW 2007, nr 12, poz. 90.

⁵⁸ Zob. R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2007 rok*, WPP 2, 2008, s. 127–129; J. Skorupka, *Glosa do postanowienia SN z dnia 25 października 2007 r., I KZP 33/07*, OSP 2008, nr 7–8, poz. 80; K. Woźniewski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 25 października 2007 r., I KZP 33/07*; „Gdańskie Studia Prawnicze — Przegląd Orzecznictwa” 2008, nr 3, s. 117–126; T. Oczkowski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 20 października 2007 r., I KZP 33/07*, „Przegląd Sądowy” 2009, nr 5, s. 119–127; J.A. Kulesza, *Glosa do postanowienia SN z dnia 25 października 2007 r., I KZP 33/07*, „Przegląd Sądowy” 2010, nr 10, s. 121–127.

⁵⁹ T. Oczkowski, *Glosa...*, s. 123; K. Woźniewski, *Glosa...*, s. 126.

⁶⁰ J. Skorupka, *Glosa...*, s. 541; J.A. Kulesza, *Glosa...*, s. 127.

dyfikacji tego zakazu podstawą zaskarżenia stosownego postanowienia tego sądu jest przepis art. 6 § 1 k.k.w.⁶¹ Z kolei adwersarze tego stanowiska podnoszą, że z uwagi na ograniczenie prawa skazanego do wnoszenia zażaleń wydanych w postępowaniu wykonawczym do „wypadków wskazanych w ustawie”⁶² postępowanie w przedmiocie wniosku o zwolnienie z zakazu pełnienia funkcji piastuna organu w spółce handlowej lub o skrócenie czasu jego obowiązywania stanowi rodzaj postępowania prowadzonego po uprawomocnieniu się orzeczenia uregulowanego w przepisach k.p.k.⁶³ Strony sporu w przedmiocie zaskarżalności postanowienia wydanego na podstawie przepisu art. 18 § 4 k.s.h. zgodne są co do tego, że w świetle standardów konstytucyjnych wynikających z art. 45 ust. 1 (prawo do sądu), art. 78 (prawo do zaskarżenia orzeczeń) oraz art. 176 ust. 1 (zasada dwuinstancyjności), skazany jest uprawniony do wniesienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie wniosku o zwolnienie z zakazu pełnienia funkcji piastuna organu w spółce handlowej lub o skrócenie czasu jego obowiązywania. Pozostaje jednak do rozstrzygnięcia kwestia podstawy prawnej takiego zażalenia, a w konsekwencji czy właściwe w tym zakresie są przepisy k.p.k. czy też k.k.w.?

Poszukując podstawy prawnej wniesienia środka odwoławczego w trybie przepisów k.p.k., zauważyć należy, że w Dziale XII tego kodeksu uregulowano następujące rodzaje postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia: postępowanie w przedmiocie podjęcia postępowania warunkowo umorzonego (rozdział 57), postępowanie w przedmiocie odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie (rozdział 58), postępowanie w przedmiocie ułaskawienia (rozdział 59) oraz postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego (rozdział 60). W Dziale XII k.p.k. brak jest jednak przepisów ogólnych regulujących tryb procedowania we wskazanych wyżej rodzajach postępowań, a w szczególności wyraźnej podstawy pozwalającej na stosowanie przepisów tego działu także do innych postępowań w nim nie wskazanych⁶⁴. Zestawiając powyższą konstatację z celem procesu karnego, którym jest „wykrycie przestępstwa i jego sprawcy, osądze-

⁶¹ T. Oczkowski, *Glosa...*, s. 123.

⁶² J. Skorupka, *Glosa...*, s. 540.

⁶³ J. Skorupka, *Glosa...*, s. 541; J.A. Kulesza, *Glosa...*, s. 127.

⁶⁴ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2002, s. 43.

nie go za to przestępstwo i ewentualne wykonanie kary, środków karnych oraz środków zabezpieczających”⁶⁵, stwierdzić należy że brak jest przekonujących podstaw do uznania regulacji k.p.k. jako właściwych w przedmiocie procedowania w zakresie ewentualnego zażalenia na postanowienie wydane na podstawie przepisu art. 18 § 4 k.s.h. Prawny skutek skazania z art. 18 § 2 k.s.h. nie jest ani karą, ani środkiem karnym, ani także środkiem zabezpieczającym. Nie orzeka o nim także sąd w wyroku skazującym, gdyż następuje on *ex lege*. Czy zatem rację mają zwolennicy poglądu przeciwnego, wskazujący, że podstawą prawną wniesienia zażalenia na postanowienie wydane na podstawie przepisu art. 18 § 4 k.s.h. jest przepis art. 6 § 1 k.k.w. w aktualnym brzmieniu⁶⁶?

Wykonywanie orzeczeń w postępowaniu karnym, w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz kar porządkowych i środków przymusu skutkujących pozbawienie wolności odbywa się według przepisów k.k.w., chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 1 § 1 k.k.w.). Zakaz pełnienia funkcji piastuna organu w spółkach handlowych aktualizuje się w wyniku uprawomocnienia się wyroku skazującego. Stanowi on *sui generis* konsekwencję wyroku skazującego, stąd też *prima facie* wydawać by się mogło, że ulokowanie postępowanie w przedmiocie wniesienia zażalenia na postanowienie wydane w trybie przepisu art. 18 § 4 k.s.h., w zakresie przedmiotowym k.k.w. jest dopuszczalne. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że podobnie jak w odniesieniu do zaskarżalności postanowień wydawanych w trybie k.p.k., w k.k.w. dopuszczalność wniesienia zażalenia uzależniona jest od „wypadków wskazanych w ustawie” (art. 6

⁶⁵ *Ibidem*, s. 16.

⁶⁶ W dacie wydania omawianego postanowienia przez SN przepis art. 6 § 1 k.k.w. stanowił: „Skazany może składać wnioski o wszczęcie postępowania przed sądem i brać w nim udział jako strona oraz wносить zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym, chyba że ustawa stanowi inaczej”, w wyniku nowelizacji przez art. 1 pkt 3 lit. a ustawy z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 240, poz. 1431), z dniem 1 stycznia 2012 roku art. 6 § 1 k.k.w. otrzymał następujące brzmienie: „Skazany może składać wnioski o wszczęcie postępowania przed sądem i brać w nim udział jako strona oraz w wypadkach wskazanych w ustawie wносить zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym”.

§ 1 k.k.w.)⁶⁷. *De lege lata* podstawa taka — podobnie jak w przepisach k.p.k. — nie istnieje, choć biorąc pod uwagę powołane wyżej standardy konstytucyjne, taki stan rzeczy budzi wątpliwości. O ile bowiem, biorąc pod uwagę treść przepisu art. 6 § 1 k.k.w. w uchylonym z dniem 1 stycznia 2012 roku brzmieniu możnaby doszukiwać się w nim — w zgodzie ze standardami konstytucyjnymi — podstawy prawnej wniesienia zażalenia na postanowienie wydane w trybie przepisu art. 18 § 4 k.s.h., o tyle aktualna treść art. 6 § 1 k.k.w. nie pozostawia wątpliwości, że zaskarżalność przedmiotowego postanowienia w tym trybie nie jest możliwa.

III. Podsumowanie

Zakaz zajmowania określonego stanowiska może wynikać z różnych zdarzeń prawnych. Może on stanowić w szczególności konsekwencję orzeczenia wobec sprawcy przestępstwa środka karnego w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska lub też prawny skutek skazania określony w przepisie art. 18 § 2 k.s.h. Zakaz pełnienia funkcji piasuna organu w spółkach handlowych aktualizuje się z mocy prawa i jest skutkiem prawomocnego skazania za określone przestępstwa, podczas gdy środek karny zakazu zajmowania określonego stanowiska z art. 41 § 1 k.k. stanowi fakultatywny element orzeczenia o karze w wyroku skazującym. Aktualizacja tych dwóch — podobnych pod względem funkcji i treści — zakazów jest wzajemnie niezależna. Możliwe są bowiem przypadki, w których zakaz z art. 18 § 2 k.s.h. będzie obowiązywał, natomiast środek karny nie zostanie orzeczony, jak również oba zakazy będą biegly równocześnie. Z punktu widzenia czasu trwania przedmiotowych zakazów wartym podkreślenia jest, że nawet w przypadku ich kumulacji (tj. orzeczenia w wyroku skazującym oraz biegu zakazu na podstawie art. 18 § 2 k.s.h.) ich bieg jest niezależny od siebie (np. w przypadku zaliczenia na poczet zakazu zajmowania określonego stanowiska jako środka karnego odpowiedniego środka zapobiegawczego).

Występowanie dualizmu regulacji prawnej w zakresie pozbawienia prawa zajmowania określonego stanowiska (skutków następujących *ex lege* oraz z mocy wyroku sądu) nasuwać może pewne wątpliwości w kon-

⁶⁷ Zob. K. Postulski, *op. cit.*, s. 92–95.

tekście ich kumulacji. Wydaje się, że wystarczające byłoby poprzestanie na pozostawieniu w gestii sądów karnych orzekania o zakazie zajmowania określonego stanowiska wraz z odpowiadającym obowiązkiem dokonywania stosownych sprawdzeń w Krajowym Rejestrze Karnym przez sąd rejestrowy. Niezależnie od powyższego, postulować należy dokonanie stosownej zmiany treści przepisu art. 18 § 2 k.s.h. w przedmiocie wyraźnego określenia procedury zaskarżania postanowienia sądu⁶⁸.

Executing the penal measure of prohibition of holding certain positions in relation to the ban on performing functions in a commercial company

Summary

The article presents the issue of executing the penal measure of prohibition of holding certain positions in relation to the legal consequences of a conviction in the form of a ban on performing functions in a commercial company. The object of study is to present similarities and differences between the two institutions. Consequently, the subject of analysis are issues concerning the initial moments of the two institutions, as well as the circumstances affecting their duration.

Keywords: penal measure, ban on performing functions in a commercial company, executing the penal measure, prohibition of holding certain positions, legal consequences of conviction.

⁶⁸ Propozycja nowelizacji przepisu art. 18 § 2 k.s.h. przedstawiona została przez P. Ochmana w artykule *Z problematyki zakazu...*, s. 96.